

Katowice, dnia 30 kwietnia 1999 roku

SOZ-KL/53400/399/2/99

Numer rejestru AJ10/99

D E C Y Z J A
W SPRAWIE WPISANIA DOBRA KULTURY
DO REJESTRU ZABYTKÓW A

Na podstawie art. 5 pkt. 1, art. 8 ust. 1 pkt. 3 i art. 14 ust. 1 pkt. 1 ustawy z dnia 15 lutego 1962 roku o ochronie dóbr kultury (Dz. U. Nr 10, poz. 48, z 1983 r. Nr 38, poz. 173, z 1989 Nr 35, poz. 192, z 1990 r. Nr 34, poz. 198 i Nr 56, poz. 322, z 1996 Nr 106, poz. 496, z 1997 r. Nr 5, poz. 24, Nr 88, poz. 554, Nr 115, poz. 741 oraz z 1998 Nr 106, poz. 668), a także art. 104 Kpa - w wyniku postępowania administracyjnego przeprowadzonego Wydziału Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego Urzędu Miejskiego w Rudzie Śląskiej

o r z e k a m:

wpisać do rejestru zabytków województwa śląskiego pod numerem rejestru AJ10/99 następujące dobro kultury:

Kościół parafialny pod wezwaniem Ścięcia świętego Jana Chrzciciela w Rudzie Śląskiej-Goduli przy ulicy Goduli 22.

Obiekt stanowi własność Rzymsko-katolickiej Parafii pod wezwaniem Ścięcia świętego Jana Chrzciciela w Rudzie Śląskiej-Goduli przy ulicy Goduli 22 (Archidiecezja Katowicka).

W granicach zaznaczonych na mapce stanowiącej integralną część niniejszej decyzji - obejmujących wymienioną działkę (numer działki 585/68).

U Z A S A D N I E N I E

Kościół w Goduli jest pierwszym kościołem wieżowym powstałym na terenie Rudy Śląskiej. Wybudowany w stylu neogotyckim z fundacji górnośląskich potentatów przemysłowych Joanny i Ulryka Schaffgotschów, posiada jednorodne stylistycznie wnętrze o stosunkowo skromnych formach. Obiekt posiada duże znaczenie w skali miasta.

Wskazane we wstępie niniejszej decyzji administracyjnej art. 5 pkt. 1 ustawy z dnia 15 lutego 1962 roku o ochronie dóbr kultury (Dz. U. Nr 10, poz. 48, z 1983 r. Nr 38, poz. 173, z 1989 Nr 35, poz. 192, z 1990 r. Nr 34, poz. 198 i Nr 56, poz. 322, z 1996 Nr 106, poz. 496, z 1997 r. Nr 5, poz. 24, Nr 88, poz. 554, Nr 115, poz. 741 oraz z 1998 Nr 106, poz. 668) o brzmieniu następującym: „Pod względem rzeczowym przedmiotem ochrony mogą być w szczególności: dzieła budownictwa, urbanistyki i architektury, niezależnie od ich stanu zachowania, jak historyczne założenia urbanistyczne miast i osiedli, parki i ogrody dekoracyjne, cmentarze, budowle i ich wnętrza wraz z otoczeniem oraz zespoły budowlane o wartości architektonicznej, a także budowle mające znaczenie dla historii budownictwa”, jak również art. 2 definiujący pojęcie chronionych dóbr kultury: „Dobrem kultury w rozumieniu ustawy jest każdy przedmiot ruchomy lub nieruchomy, dawny lub współczesny, mający znaczenie dla dziedzictwa i rozwoju kulturalnego ze względu na wartość historyczną, naukową lub artystyczną” - są to główne przesady o charakterze materialno-prawnym, dające podstawy do objęcia przedmiotowego zespołu ochroną prawną. Formą prawną wyrazem tej ochrony jest wydanie decyzji administracyjnej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków stosownie do upoważnienia ustawowego wynikającego z art. 8 ust. 1 pkt. 2 oraz art. 13 ust. 1 wymienionej ustawy.

Od decyzji niniejszej przysługuje skarga - na podstawie art. 107 § 1 i 2 Kpa - powołana do Generalnego Konserwatora Zabytków w Warszawie w terminie 14 dni od jej doręczenia, za pośrednictwem Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach.

Śląski Wojewódzki Konserwator
Zabytków w Katowicach

J. Jurek
dr inż. arch. Jacek Owczarek

Załączniki:

1. Opis obiektu
2. Mapa sytuacyjna w skali 1 : 1000
3. Pouczenie o skutkach wpisu zespołu do rejestru zabytków

Otrzymują:

1. Rzymsko-katolicka Parafia pod wezwaniem ścieńca świętego Jana Chrzciciela
ulica Goduli 22, 41-704 Ruda Śląska
2. Kuria Metropolitalna w Katowicach
ulica Jordana 39, 40-953 Katowice

Do wiadomości:

1. Miejski Konserwator Zabytków
Urząd Miejski w Rudzie Śląskiej
Plac Wolności 6, 41-709 Ruda Śląska
2. Ośrodek Dokumentacji Zabytków
Aleje Ujazdowskie 6, 00-461 Warszawa
3. Sąd Rejonowy
ulica 1 Maja 225, 41-710 Ruda Śląska
4. 2 x a/a (KL, IK)

ZAŁĄCZNIK NR 1
do decyzji z dnia 30 kwietnia 1999 roku
Numer rejestru AJ10/99

OPIS OBIEKTU

Pierwotny projekt budowy kościoła parafialnego pod wezwaniem Ścięcia świętego Jana Chrzyciela w Goduli opracowany został w 1865 roku prawdopodobnie przez architekta berlińskiego J. Roschdorffa. Ten niewielki kościół został w latach 1868-1871 bardzo rozbudowany przez Teodora Linkego, najprawdopodobniej według projektu architekta Karla Heidenreicha.

Kościół murowany z cegły, z użyciem piaskowca w detalu architektonicznym (sterczynki, gzymsy, kolumny), orientowany, wybudowany w stylu neogotyckim, na planie krzyża łacińskiego, trzynawowy, pseudohalowy, częściowo podpiwniczony (transept południowy). Od zachodu, na osi budowlanej, do nawy głównej przylega wieża, w partii dolnej czworoboczna, na około 2/3 wysokości przechodząca w ośmiobok. Flankowana jest ona dwiema ośmiobocznymi wieżyczkami schodkowymi, które komunikują się z wąskimi nawami bocznymi. Nawa główna, podobnie jak nawy boczne, trójprzęsłowa, przy czym ciągi naw bocznych znajdują przedłużenie w transpecie. Od wschodu do transeptu przylega prezbiterium, zamknięte wielobocznie i złożone z dwóch przestrzeni: zbliżonego do kwadratu przęsła, przylegającego do transeptu, oraz stanowiącej jego przedłużenie części ograniczonej pięcioma bokami ośmioboku. Od północy i południa prezbiterium flankowane jest aneksami, korespondującymi z nim swym kształtem określonym przez pięć boków ośmioboku (od południa zakrystia, od północy pierwotnie zakrystia, obecnie kaplica). Aneksy piętrowe, nad zakrystiami empory fundatorskie, z drewnianymi płycinowymi, maswerkowymi balustradami z herbami Schaffgotschów i Joanny Griezick. Do tych aneksów od strony transeptu przylegają okrągłe wieżyczki schodkowe.

Podziałów w nawie dokonano za pomocą kolumn, na które spływają wiązki żeber sklepiennych (sklepienia krzyżowo-żebrowe, aneksy ze sklepieniem odcinkowym Kleina).

Cały kościół oparty jest na zewnątrz przyporami, których pary między aneksami i zamknięciem chóru tworzą od strony wschodniej dwa pomieszczenia, komunikujące się bezpośrednio ze wspomnianymi aneksami.

Jedyną dekorację elewacji stanowią sterczynki i rzygacze w formie wilków przy zwieńczeniu wieży, sygnaturka ozdobiona rzygaczami w kształcie koz oraz niewielkie lukarny przy dachu. Gładkie ceglane elewacje podzielone są pionowo szkarpami wyznaczającymi pola z lancetowatymi oknami wypełnionymi kamiennym laskowaniem. Podziary pionowe w formie gzymsu biegnącego u podstaw okien.

Śląski Wojewódzki Konserwator
Zabytków w Katowicach

J. Owczarek
dr inż. arch. Jacek Owczarek

ZALĄCZNIK NR 2
do decyzji z dnia 30 kwietnia 1999 roku
Numer rejestru A/10/99

PUDA ŚLĄSKA
KOŚCIÓŁ PARAFIALNY POD WEZWANIEM ŚCIEPIA ŚWIĘTEGO JANA CHRZCIECIELA

— granice działki — granice terenów rolniczych

WYKAZ DZIAŁEK I PŁACÓW
W NIEKTÓRZYCH ZAKŁADACH
WŁASNOŚCI

Śląski Wojewódzki Konserwator
Zapisków w Katowicach

J. Jurek
dr inż. arch. Jacek Olszarski

11/1
20.04.1999

ŚLĄSKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW
w Katowicach
40-015 Katowice, ul. Francuska 12

K-RD-KL/4150/1962/9/10
Numer rejestru **B/168/10**

Katowice, dnia 30 marca 2010 roku

DECYZJA

W SPRAWIE WPISANIA OBIEKTU DO REJESTRU ZABYTKÓW „B”

Na podstawie art. 6 ust. 1 pkt. 2 lit. a, art. 7 pkt. 1, art. 8, art. 10 ust. 2, art. 89 pkt. 2, art. 91 ust. 4 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm. – Dz. U. z 2004 roku Nr 96, poz. 959 i Nr 238, poz. 2390, z 2006 r. Nr 50, poz. 362 i Nr 126, poz. 875 oraz Dz. U. z 2009 r. Nr 31, poz. 206 i Nr 97, poz. 804) oraz art. 104 § 1 Kpa – w wyniku postępowania administracyjnego przeprowadzonego na wniosek Proboszcza Rzymskokatolickiej Parafii Ścięcia Świętego Jana Chrzciciela w Rudzie Śląskiej – Goduli

ŚLĄSKI WOJEWÓDZKI KONSERWATOR ZABYTKÓW ORZEKA

WPISAĆ DO REJESTRU ZABYTKÓW RUCHOMYCH WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO POD NUMEREM **B/168/10** NASTĘPUJĄCE OBIEKTY:

ZESPÓŁ WITRAŻY FIGURALNYCH I ORNAMENTALNYCH O MOTYWACH ROŚLINNO-GEOMETRYCZNYCH, WYSTĘPUJĄCYCH W TRANSEPCIE, PREZBITERIUM, OBU ZAKRYSTIACH, NAWIE I WIEŻY KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO POD WEZWANIEM ŚCIĘCIA ŚWIĘTEGO JANA CHRZCICIELA PRZY ULICY KAROLA GODULI 22 W RUDZIE ŚLĄSKIEJ – GODULI.

Opis witraży stanowi załącznik numer 1 do niniejszej decyzji.

Właścicielem obiektów jest Parafia Rzymskokatolicka Ścięcia Świętego Jana Chrzciciela w Rudzie Śląskiej – Goduli przy ulicy Karola Goduli 22.

UZASADNIENIE

Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków na wniosek Proboszcza Rzymskokatolickiej Parafii Ścięcia Świętego Jana Chrzciciela w Rudzie Śląskiej – Goduli z dnia 1 marca 2010 roku rozpoczął postępowanie administracyjne w sprawie wpisania do rejestru zabytków ruchomych województwa śląskiego witraży figuralnych i ornamentalnych znajdujących się w kościele pod wezwaniem Ścięcia Świętego Jana Chrzciciela w Rudzie Śląskiej – Goduli. Ponieważ Parafia, właściciel obiektów, jest jedyną stroną postępowania, a wniosek spełniał wszystkie formalne wymogi, Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków odstąpił od pisemnego powiadomienia strony o wszczęciu postępowania administracyjnego.

W trakcie postępowania mgr Irena Kontny opracowała karty ewidencyjne witraży, które zawierają podstawowe informacje na temat obiektów, w tym ich historię, opis i fotografie.

Fundatorami neogotyckiego kościoła w Rudzie Śląskiej – Goduli, wybudowanego w latach 1867–1871 byli Joanna i Hans Ulryk Schaffotschowie. W drugiej połowie XIX wieku należeli do najbogatszych potentatów przemysłowych na Górnym Śląsku, byli właścicielami licznych kopalń, pól górniczych, hut na terenie Szombierek, Chebzia, Orzegowa, Bobrka, Nowego Bytomia oraz majątków ziemskich w okolicy Mikołowa. Mieszkańcy Goduli dla swego kościoła w roku 1911

wpłynęła ania
nr dziennika
nr sprawy
osoba odpowiedzialna
338/10
dot. A2.3010-038/09
oryginał Zabytki Rejestrowe.

ufundowali monumentalne witraże, przedstawiające: *Chrystusa wśród ludu górnośląskiego* oraz *Sąd Ostateczny*. Zapewne wraz z dwoma witrażami figuralnymi wykonane zostało pozostałe przeszklenie w kościele. Witraże wykonane zostały przez monachijski zakład witrażowniczy Franza Mayera za sumę 7900 marek. Pracownia ta, należąca do najstarszych na terenie państwa niemieckiego, założona w 1845 roku przez Josepha Gabriela Mayera, wykonała wiele dzieł na terenie Śląska. Projektantem witraża *Miłosierdzie Boże* był Ludwik Glötze z Salzburga, malarz i witrażysta, uczeń Akademii Monachijskiej, znany z wielu prac religijnych, m.in. z malowideł ściennych w katedrze w Salzburgu i dekoracji kaplic naw bocznych katedry Świętego Szczepana w Wiedniu. Przedstawienie w witrażu godulskim nawiązuje do ewangelicznych słów Chrystusa „Przyjdźcie do mnie wszyscy którzy jesteście spracowani i obciążeni, a ja wam dam ukojenie” (Ewangelia św. Mateusza 11.28). Jest to nietypowe rozwiązanie ikonograficzne tego tematu, gdzie zazwyczaj zgromadzone wokół Chrystusa postacie symbolizują lud ogółem, gdy tymczasem w witrażu godulskim widoczni są zamożni fundatorzy kościoła, kadra kierownicza pobliskich kopalń i hut oraz przedstawiciele zwyczajnych ludzi, mieszkańców tej ziemi. Wszystkie postacie przedstawione są realistycznie i portretowo. Najciekawsze są wizerunki pary hrabiowskiej. Glötze doskonale scharakteryzował twarze Joanny i Ulryka, korzystając prawdopodobnie z pamiątkowego zdjęcia, wykonanego w 1908 roku z okazji pięćdziesięciolecia ślubu hrabiowskiej pary. Równie zróżnicowane i indywidualnie scharakteryzowane są twarze pozostałych osób, m.in. jak wynika z przekazów za postacią jednego z górników kryje się kościelny z Goduli. Każda z postaci potraktowana jest indywidualnie, z doskonałą charakterystyką fizjonomii, tylko twarz Chrystusa jest idealizowana.

W drugim witrażu figuralnym wykorzystana jest wielusetletnia tradycja przedstawiania Sądu Ostatecznego, a w szczególności z okresu średniowiecza. Zwraca uwagę bardzo dynamiczne przedstawienie piekła z płonącymi we wiecznym ogniu potępionymi oraz scena ze zmarłymi wychodzącymi z grobów.

Witraże w kościele parafialnym pod wezwaniem Ścięcia Świętego Jana Chrzcziciela w Rudzie Śląskiej – Goduli wykonane zostały na bardzo wysokim poziomie artystycznym. Cechuje je doskonały, wystudiowany rysunek, drobiazgowość, realizm przedmiotów oraz pewien charakterystyczny linearyzm. Witraż *Chrystus wśród ludu górnośląskiego* ufundowany został przez parafian kościoła godulskiego jako wyraz wdzięczności dla zmarłej rok wcześniej hrabiny Joanny Schaffgotsch i jej rodziny, będącej fundatorami kościoła. Od innych tego typu przedstawień religijnych odróżnia go bezpośrednie nawiązanie do współczesności i ukazanie hrabiowskiej pary, pracowników ich zakładów przemysłowych oraz mieszkańcy Goduli wielbiących Chrystusa. Jest to rzadki przypadek wprowadzania historycznych osób do przedstawienia religijnego.

Witraże ornamentalne, pomimo stosunkowo skromnej szaty, stanowią przemyślane dopełnienie całej kompozycji świątyni. Podkreślić należy, że kościół parafialny pod wezwaniem Ścięcia Świętego Jana Chrzcziciela w Rudzie Śląskiej – Goduli należy do nielicznych przykładów zachowanego *działa kompletnego*. Został zaprojektowany i wyposażony w jednorodnym stylu, w niezwykle przemyślany sposób. Znajdujące się w nim witraże należą do najciekawszych realizacji witrażowych wykonanych w stylistyce neostylowej na terenie województwa śląskiego.

Wskazane we wstępie niniejszej decyzji administracyjnej art. 6 ust. 1 pkt. 2 lit. a ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.– Dz. U. z 2004 roku Nr 96, poz. 959 i Nr 238, poz. 2390, z 2006 r. Nr 50, poz. 362 i Nr 126, poz. 875 oraz Dz. U. z 2009 r. Nr 31, poz. 206 i Nr 97, poz. 804) o brzmieniu następującym: „Ochronie i opiece podlegają bez względu na stan zachowania zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej”, jak również art. 3 pkt. 1 definiujący pojęcie zabytku: „Użyte w ustawie określenia oznaczają: zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których

zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową” – są to główne przepisy o charakterze materialnoprawnym, dające podstawy do objęcia przedmiotowego obiektu ochroną prawną. Formalnoprawnym wyrazem tej ochrony jest wydanie decyzji przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków stosownie do upoważnienia ustawowego wynikającego z art. 89 pkt. 2 i art. 91 ust. 4 pkt. 3 wymienionej ustawy.

Pouczenie

1. Od niniejszej decyzji służy stronom - na podstawie art. 127 § 1 Kpa odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie, za pośrednictwem Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach, w terminie 14 dni od dnia doręczenia orzeczenia.
2. Przed upływem terminu do wniesienia odwołania decyzja nie ulega wykonaniu - art. 130 § 1 kpa.
3. Wniesienie odwołania wstrzymuje wykonanie decyzji - art. 130 § 2 kpa.

Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 16 listopada 2006 r. o opłacie skarbowej (Dz. U. Nr 225, poz. 1635, z późn. zm.) za wydanie decyzji pobrano opłatę skarbową w wysokości 10,00 złotych (słownie: dziesięć złotych) – do wniosku dołączono potwierdzenie wpłaty gotówkowej dokonanej w dniu 15 marca 2010 roku na konto Urzędu Miejskiego w Katowicach nr 46 1050 0099 5593 0211 1111 1111.

ŚLĄSKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW
w Katowicach

mgr Barbara Klajmon

Załącznik:

1. ~~Pouczenie o skutkach wpisu obiektu do rejestru zabytków~~

Otrzymuje:

1. Parafia Rzymskokatolicka Ścięcia Świętego Jana Chrzciciela
ulica Karola Goduli 22, 41-703 Ruda Śląska

Do wiadomości:

1. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków
ulica Szwoleżerów 9, 00-464 Warszawa
2. Urząd Miasta w Rudzie Śląskiej
Biuro Miejskiego Konserwatora Zabytków
plac Jana Pawła II 6, 41-709 Ruda Śląska
3. a/a – KL, MŁ *dm 30 III 2010*

ZAŁĄCZNIK NR 1
DO DECYZJI NR K-RD-KL/4150/1962/9/10
Z DNIA 30 MARCA 2010 ROKU

NUMER REJESTRU ZABYTKÓW B/168/10

OPIS OBIEKTÓW

Zespól witraży figuralnych i ornamentalnych o motywach roślinno-geometrycznych, występuje w transepcie (witraże figuralne), w prezbiterium, w obu zakrystiach, nawie i w wieży kościoła Ścięcia Świętego Jana Chrzciciela w Rudzie Śląskiej – Goduli. Wykonane zostały w 1911 roku w stylu neogotyckim w zakładzie witrażowniczym Franza Mayera w Monachium.

Witraże wykonane są tradycyjną techniką witrażową ze szkła witrażowego, częściowo malowanego i patynowanego (w przeszkleeniu ozdobnym zastosowano również szkło ornamentowe), ujętego w ołowiane dwutówki, osadzone w stalowe ramiaki.

1. **Witraż *Milosierdzie Boże*** wypełnia duże okno w północnym ramieniu transeptu o wymiarach 8,8 x 3,4 m, zamknięte łukiem ostrym, z maswerkiem, podzielony laskowaniem na cztery pionowe pola. Wykonany został według projektu profesora Ludwika Glötze z Salzburga. Przedstawia stojącego pod drzewem jabłoni Jezusa, gestem dłoni witającego zgromadzonych wokół niego ludzi. Po prawicy Chrystusa, w pozie donatorów klęczy hrabiowska para – Joanna i Hans Ulyrk Schaffgotschowie, z lewej klęczy i całuje kraj płaszcz Jezusa radca górniczy Köhler, obok stoi dr Bernadr Stephan – generalny dyrektor zakładów przemysłowych Schaffgotschów. Pozostałe postacie reprezentują lud śląski, w różnorodnym przekroju zawodowym, wiekowym i stanowym. Są to: górnicy i hutnicy w strojach galowych, chorzy (z których jeden – hutnik, leży na łożu, a drugi – ranny górnik z opatrunkiem na głowie prowadzony jest przez młodą dziewczynę), ślepiec w stroju śląskim, podtrzymywany przez młodą kobietę, bezrobotny młody mężczyzna z biedaszybów czy kobiety w różnym wieku w rozbarskich strojach śląskich, z których jedna podtrzymuje maleńkie dziecko. W tle krajobraz śląski z niewielką chatą z naczółkowym dachem oraz budynkami kopalni „Pawel” w Chebziu i wylaniające się znad horyzontu drzewa. Scenę figuralną obramuje architektura neogotycka, w dolnej partii mająca formę muru, ożywionego ażurem okienek biforyjnych i triforyjnych, w górnej zaś szczytów, złożonych z arkad, sterczyn, pinakli i kwiatonów. W górnej, maswerkowej części witraża, znajduje się wielolistna rozeta z ornamentem roślinnym i monogramami „IHS” i „PX”.
2. **Witraż *Sąd Ostateczny*** wypełnia duże okno w południowym ramieniu transeptu, o wymiarach 8,8 x 3,4 m, zamknięte łukiem ostrym, z maswerkiem, podzielonym laskowaniem na cztery pionowe pola. Projekt witraża opracował malarz Berry, zrealizował malarz Ritter von Keller, a prace techniczne i kolorystyczne szkła wykonał Anton Mauer. W górnych partiach czterodzielnego witraża pod arkadą występuje Chrystus jako Sędzia, tronujący na łuku tęczy wśród obłoków, przyodziany w purpurowy płaszcz, z koroną na głowie, trzymający w dłoni kulę świata. Wszystkie te atrybuty symbolizują jego panowanie nad światem. Obok Jezusa klęczy Maria ze złożonymi błagalnie dłońmi, orędująca za wstającymi z martwych. Wokół Chrystusa i Marii widoczne są chóry czteroskrzydłych cherubinów i anioły, dźwiękami trąb wskrzeszający zmarłych. Poniżej umarli, przyodziani w proste suknie, wstają z grobów; część umarłych błagalnie wyciąga ręce ku sądzącemu Jezusowi oraz Marii; część uświadamiając sobie swoje grzechy rozpacza. Z lewej strony przedstawienia znajduje się raj, umieszczony za architektoniczną bramą, do której prowadzą aniołowie, przyoblekający zbawionych w jasne szaty. Z prawej strony tradycyjnie ukazane jest piekło z potępionymi.

Przed arkadą stoi Archanioł Michał, ukazany jako rycerz w zbroi, z mieczem w dłoni, w typie "praepositus paradisi" (ochraniający raj) ważący dusze na niewielkiej wadze szalkowej. Poniżej „Archaniola Sprawiedliwości” znajduje się szatan, o ciemnej karnacji, symbolizującej jego złą naturę, tradycyjnie ukazany z wychodzącymi z czoła rogami, ciągnący jednego z powstałych z martwych do piekła. Miejsce odbycia kary wiecznej przedstawione jest na witrażu jako płomienie ognia, wyizolowane kratą. Karze ognia podlega już część martwych-wstałych, a ich zrozpaczone, wykrzywione twarze wyobrażają męki piekielne, których doświadczają. Scenę figuralną obramuje architektura neogotycka, w dolnej partii mająca formę muru, ożywionego ażurem okienek biforyjnych i triforyjnych, w górnej zaś szczytów, złożonych z arkad, sterczyn, pinakli i kwiatonów. W górnej, maswerkowej części witraża znajduje się czteropłatkowa rozeta, której lancetowate płatki przeplatane są niewielkimi okulusami wypełnia dekoracja liściasta, w okulusach znajdują się cztery istoty apokaliptyczne: lew, orzeł, wół i byk oraz Oko Opatrzności wyobrażające wszechobecność Boga.

3. **Trzy witraże ornamentalne w prezbiterium**, zamknięte łukiem ostrym, z okulusem, dwudzielne, o wymiarach około 5,8 x 1,5 m. W okulusie przedstawione są wielobarwne przenikające się gwiazdy o zróżnicowanych kształtach. W dwóch zamkniętych ostrołucznie polach miodowo-oranżowa dekoracja geometryczna składająca się z wydłużonych rombów, przedzielonych pionowymi pasami. Każde z pól ujęte wielobarwną bordiurą o motywach geometrycznych.
4. **Siedem przeszkleń (cztery nad emporami prezbiterium, trzy w górnych partiach wieży)**, każde z okien zamknięte łukiem ostrym, z okulusem, o wymiarach około 5,8 x 1,5 m. Dwudzielne okna wypełnia proste, bezbarwne przeszklenie, z romboidalnym podziałem szybek ujętych w ołowiane dwuteówki. Całość obramiona opaską w kolorze czerwonym lub oranżowym. W okulusie czteropłatkowa rozeta wypełniona dekoracją roślinną w formie listków.
5. **Przeszklenie wypełniające cztery okna** o wymiarach 1,8 x 1,4 m, umieszczone **w dwóch aneksach przyprezbiterialnych**. Każde z okien dwudzielne, zamknięte jest podwójnym łukiem trójlistnym. Wypełnione bezbarwnym przeszkleniem, z romboidalnym podziałem szybek, ujętych w ołowiane dwuteówki. W dwóch oknach dodatkowe wstawki w kolorze oranżowym.
6. **Przeszklenie wypełniające dziesięć okien** o wymiarach około 6,8 x 2,2 m. Przeszklenie występuje **w sześciu oknach nawy, dwóch oknach transeptu i dwóch oknach w środkowych partiach wieży (nad emporą muzyczną)**. Każde z okien jest zamknięte łukiem ostrym, trójdzielne, z maswerkkiem. Wypełnione bezbarwnym przeszkleniem, z romboidalnym podziałem szybek, ujętych w ołowiane dwuteówki. Całość obramiona jest dwubarwną opaską w kolorze żółtym i fioletowym oraz oranżowym i żółtym. W części maswerkowej widoczne są trzy okulusy i dwa niewielkie pola żagielkowe, wypełnione wielobarwną dekoracją geometryczną w formie gwiazd.

ŚLĄSKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTEKÓW
w Katowicach

mgr Barbara Klajmon

PRADESIDERATA

Jako starszy kustosz kierowałem przenosinami i porządkowaniem księgozbioru w związku z likwidacją jednej z filii Miejskiej Biblioteki Publicznej w Rudzie Śląskiej. Uwagę moją przykuła nieoznakowana teczka zrobiona z dwóch twardych okładek oklejonych niebieskim papierem marmurkowym, połączonych sfatygowanym szarym sznurkiem. W środku obok fragmentów starych gazet z początku wieku, znalazłem zniszczone, złamane w pół zdjęcie wieży kościoła z Goduli*, a w środku kartkę zapisaną odręcznie w języku niemieckim. Na rewersie zdjęcia, prawdopodobnie kopiowym ołówkiem, było napisane: „Der Text von Kirchturm” (Tekst z wieży kościelnej). Zrazu bardziej byłem zainteresowany zdjęciem, na którym wspinał się widać kamienne gargulce w kształcie wilków, aniżeli dołączonym do fotografii odręcznie napisanym tekstem w języku niemieckim. Początkowo w ogóle nie byłem zainteresowany rękopisem. Natomiast zdjęcie zaintrygowało mnie na tyle, iż zaciekałem się historią kościoła, a szczególnie dziejami wieży kościelnej.

I co się po czasie okazało? W „Acta der Gräflich Schaffgotsch'schen Werke“ zamieszczono odpis protokołu sporządzonego 24 sierpnia 1928 roku. Protokół spisano, kiedy to przy naprawie krzyża na wieży kościoła pod wezwaniem Ścięcia św. Jana Chrzciciela w miejscowości Godula (obecna Ruda Śląska) wyjęto zawartość gałki, którą zainstalowano tam 4 sierpnia 1871 roku w momencie ukończenia prac związanych z budową świątyni.

W środku znaleziono dokumenty przedstawiające dzieje budowy, szkatułkę z fotografiami fundatorów kościoła - rodziny Schaffgotschów oraz wyższych stanowiskiem pracowników ich przedsiębiorstw, monety z lat 1866-1871, talary o sto lat starsze, książkę D. Borna „Der Deutsche Krieg von 1870” (Niemiecka wojna w 1870 roku), meldunki z działań wojennych z 1870 r., ówczesne gazety, i prawdopodobnie odręcznie napisany anonimowy tekst. Następnie wszystkie dokumenty wraz z monetami i opisem remontu z powrotem schowano w gałce mieszczącej się pod krzyżem na wieży kościoła.

Początkowo wszystko wskazywało na to, że byłem w posiadaniu dokumentu, który był odpisem sporządzonym z oryginału w 1928 roku. Natomiast oryginał pochodzący z ok. 1871 r. być może nadal znajduje się w wieży kościoła godulskiego w Rudzie Śląskiej.

Ciekawość moja była tak wieka, iż pochylałem się nad tajemniczym tekstem i powolutku, niczym kryptolog, dzięki wydatnej pomocy Markusa Gielse i Josefa Blokescha, przełożyłem go na język polski.

Utwór, bo chyba tak można nazwać tenże tekst, swoją treścią przypomniał mi bardzo znany w pewnych kręgach tekst - szerzej rozpowszechniony przez aktorów z „Piwnicy pod Baranami”. Mowa oczywiście o słynnej „Desideracie”, która jak powszechnie się uważa, powstała jako utwór anonimowy, datowany na rok 1692, a znaleziony w starym kościele św. Pawła w Baltimor. Jednakowoż tak upowszechniana informacja o pochodzeniu tekstu była jedynie fikcją. Fakty są całkowicie inne, albowiem okazało się, iż autorem utworu pt. „Desiderata” był Max Ehrmann (materiały o amerykańskim pisarzu pomógł mi kompletować Grzegorz Derner).

Max Ehrmann urodził się w Stanach Zjednoczonych w stanie Indiana w roku 1872. Pochodził z rodziny niemieckich emigrantów. Studiował na Harvardzie prawo i filozofię. Był wydawcą uczelnianego magazynu. W tym czasie opublikował pierwszą książkę. Przez lata pracował w firmie prowadzonej przez brata. W wieku 40 lat zajął się pisarstwem. Napisał ponad 20 książek, wiele esejów i pamfletów oraz wierszy. Publikował je w magazynach i czasopismach. Najbardziej znanym jego utworem jest właśnie „Desiderata”, opublikowana po raz pierwszy w 1927 r. Były jakieś podejrzenia o prawa autorskie, ale w końcu uznano Ehrmanna za autora oryginalnego tekstu. Twórca „Desideraty” zmarł w 1945 r.

Co do kościoła św. Pawła w Baltimore w stanie Maryland fakty o pochodzeniu tekstu są dość prozaiczne. W 1956 r., rektor baltimorskiego kościoła użył tego utworu w zbiorze powielanych, inspirujących materiałów przeznaczonych dla parafian. Ktoś, kto później to drukował, stwierdził, że został on znaleziony w kościele św. Pawła, datując nie wiedzieć dlaczego powstanie utworu na rok 1692 (a przecież rok 1692 był jedynie rokiem budowy kościoła).

Najbardziej znanego tłumaczenia „Desideraty” na język polski dokonał Andrzej Jakubowicz, które w wydaniu książkowym po raz pierwszy ukazało się w 1972 roku w wydawnictwie Kazimierza Jankowskiego „Hipisi w poszukiwaniu ziemi obiecanej”.

Nie jestem komparatystą, jednak porównując polskie tłumaczenia „Mostu” i „Desideraty” odnosi się nieodparte wrażenie, że niemożliwe jest, aby tak podobne teksty powstały niezależnie od siebie. Śmiem twierdzić, iż Max Ehrmann musiał czytać tekst godulski, który prawdopodobnie powstał w okolicach 1871 roku. Czy jest to możliwe? Jak mawiają – wszystko jest możliwe na tym świecie. Max Ehrmann będąc niemieckim emigrantem na pewno posiadał rodzinę w Niemczech. Miejscowość Godula w tym czasie również leżała w Niemczech. Górny Śląsk w drugiej połowie XIX wieku był miejscem wzmożonej industrializacji, która powodowała dość duże ruchy migracyjne, szczególnie ludności z ówczesnych Niemiec. Zatem istnieje taka możliwość, że tekst umieszczony na wieży kościoła Ścięcia św. Jana Chrzciciela w Goduli, dotarł poprzez kogoś z rodziny lub tylko znajomych, do rąk Maxa Ehrmanna. I jest możliwe, iż pod wpływem tegoż tekstu Ehrmann napisał swoją dezyderatę. Zastanawiające jest również to, że legenda amerykańska umiejscawiała „Desideratę” w kościele św. Pawła w Baltimore, natomiast „Most” został znaleziony w kościele Ścięcia św. Jana Chrzciciela w Goduli. Przypomnieć należy również, iż niektórzy literaturoznawcy amerykańscy nie do końca wierzą w autorstwo Maxa Ehrmanna. Podsumowując te zastrzeżenia i zastanawiające zbieżności, stwierdzenie, że istnieje możliwość, iż „Die Brücke” jest pradesideratą, przestaje wydawać się absurdem.

Niestety, dziś nie jesteśmy w stanie stwierdzić na ile odpis „Mostu” jest zgodny z oryginałem, ponieważ w tajemniczych okolicznościach cała zawartość gałki z wieży kościelnej została skradziona. W trakcie remontu wieży kościelnej, przeprowadzonego w 1998 roku, zajrzano do gałki, która okazała się pusta. Przypuszcza się, że wieża została obrabowana z bezcennych dokumentów historycznych w trakcie prac remontowych przeprowadzonych zaraz po II wojnie światowej.

Pozostawiając czytelnikom wyrobienia sobie zdania co do wyżej zaprezentowanej koncepcji, prezentuję oryginał niemiecki oraz oryginał angielski, a także ich tłumaczenia na język polski.

Die Brücke

Anvertraue dir. Hör nicht auf zu träumen und immer üb die Schrift besonders, dem man weiß nie welche Fähigkeiten Du brauchen wirst.

Sei dankbar für Eifallsreichstum und mißbrauche ihn nicht, weil Gebet - gleichgültig ab Du glaubst oder nicht - macht deine Welt.

Und in den schwierigen Momenten vergesse nicht bauen, weil nur das außer Liebe ist wirkliche Tugend und nicht übertroffene Kraft, die in den Himmel führt.

Anderen Weg gibt es nicht. Laß Dich nicht verwirren, durch den Krieg - der zerstört sich selbst.

Aber so weit wie es möglich ist, hab acht vor ihr und allen anderen Revolutionen, die ist das Irre für die Irren.

Bleibe in der Mitte und Enthaltbarkeit die führt Dich aus jeder Hölle.

Sei nicht fanatisch, weil die Krankheit tötet - erst alles im Umkreis und dann sich selbst.

Und sei nicht faul, Ödland wartet nur.

Aber über alles hab keine Furcht.

Gehe zielstrebig - wenn es den anderen nicht bedroht - voll Glaube, Hoffnung und Liebe.

Weil Du bist die Brücke, zwischen Erde und Himmel.

Also hab keine Furcht glücklich zu sein.

Most

zaufaj sobie

nie rezygnuj

z realizacji swych marzeń

i zawsze ćwicz

szczególnie pismo

bo nigdy nie wiadomo

jakich umiejętności

oczekuje od ciebie los

zawsze dziękuj za pomyślność

i nie odwracaj się od niej

gdyż modlitwa

obojętnie czy wierzysz lub nie

kreuje twój świat

a w chwilach katastrof

pamiętaj o budowaniu

bo tylko to oprócz miłości

jest prawdziwą cnotą

i siłą niepohamowaną

wznoszącą do nieba

a innej drogi nie ma

i niech cię nie zwiedzie

tocząca się wojna

ona zawsze wykańcza

samą siebie

jednak o ile można

strzeż się jej

jak każdej innej rewolucji

która dla głupców przez głupców

trzymaj się strony środka

bowiem umiar wyprowadzi

cię z każdej czeluści

nie bądź nawiedzony

bowiem niezdrowa pasja zabija
najpierw wszystko dookoła
a później samą siebie
i nie bądź leniwy
strachy gór tylko na to czekają

ale nade wszystko
nie lękaj się
idź do swego celu
o ile nie zagraża innym ludziom
pełen wiary
nadziei
i miłości

bo jesteś mostem
stąd do wieczności
zatem nie bój się
bądź
szczęśliwy

Desiderata

Go placidly amid the noise and the haste,
and remember what peace there may be in silence.
As far as possible, without surrender,
be on good terms with all persons.
Speak your truth quietly and clearly, and listen to others,
even to the dull and the ignorant; they too have their story.
Avoid loud and aggressive persons; they are vexations to the spirit.
If you compare yourself with others, you may become bitter or vain,
for always there will be greater and lesser persons than yourself.
Enjoy your achievements as well as your plans.
Keep interest in your own career, however humble;
it is a real possession in the changing fortunes of time.
Exercise caution in your business affairs,
for the world is full of trickery.
But let this not blind you to what virtue there is;
many persons strive for high ideals,
and everywhere life is full of heroism.
Be yourself.
Especially do not feign affection.
Neither be cynical about love;
for in the face of all aridity and disenchantment,
it is as perennial as the grass.
Take kindly the counsel of the years,
gracefully surrendering the things of youth.
Nurture strength of spirit to shield you in sudden misfortune.
But do not distress yourself with dark imaginings.
Many fears are born of fatigue and loneliness.

Beyond a wholesome discipline, be gentle with yourself.
You are a child of the universe, no less than the trees and the stars;
you have a right to be here.
And whether or not it is clear to you,
no doubt the universe is unfolding as it should.
Therefore, be at peace with God, whatever you conceive him to be.
And whatever your labours and aspirations,
in the noisy confusion of life, keep peace in your soul.
With all its sham, drudgery and broken dreams,
it is still a beautiful world. Be cheerful. Strive to be happy.

Desiderata

W zgiełku i gorączce podążaj bez pośpiechu,
pamiętając jaki spokój może tkwić w ciszy.
O ile to możliwe, bez poddawania się im,
bądź w zgodzie z wszystkimi ludźmi.
Opowiadaj o twoich prawdach spokojnie i jasno oraz słuchaj innych;
nawet tych niemądrych, niecierpliwych i niewykształconych;
bowiem oni również śpiewają ciekawą pieśń.
Unikaj rozgłosu i napastliwych osób;
oni są irytacją dla spokoju ducha.

Jeżeli będziesz porównywać się z innymi,
możesz stać się gorzki lub chępliwy,
gdyż zawsze będą lepsi i gorsi od Ciebie.
Ciesz się z osiągnięć jak również z planów.
W pokorze i skupieniu wykonuj swą pracę;
to jest realna wartość w zmieniającym się kole fortuny.
Ćwicz się w przezorności, ponieważ świat jest pełen podstępów.
Ale niech cię to nie czyni niewidomym na prawdziwe wartości,
jako że wiele osób usiłuje zrealizować swe ideały
i gdziekolwiek żyjesz wiedz, iż jest to wielkie bohaterstwo.

Bądź sobą.
Zwłaszcza nie występuj przeciwko uczuciom.
Nigdy nie bądź cyniczny wobec miłości;
pośród wielu odcieni oschłości i rozczarowań,
miłość jest wieczna jak trawa.
Przyjmij życzliwe nauki, które niesie czas;

pamiętając, że łaską jest rezygnacja z pokus młodości.
Naturalna moc ducha chroni przed złem.
Ale nie obawiaj się tworów swej wyobraźni.
Wiele obaw rodzi się z zmęczenia i osamotnienia.

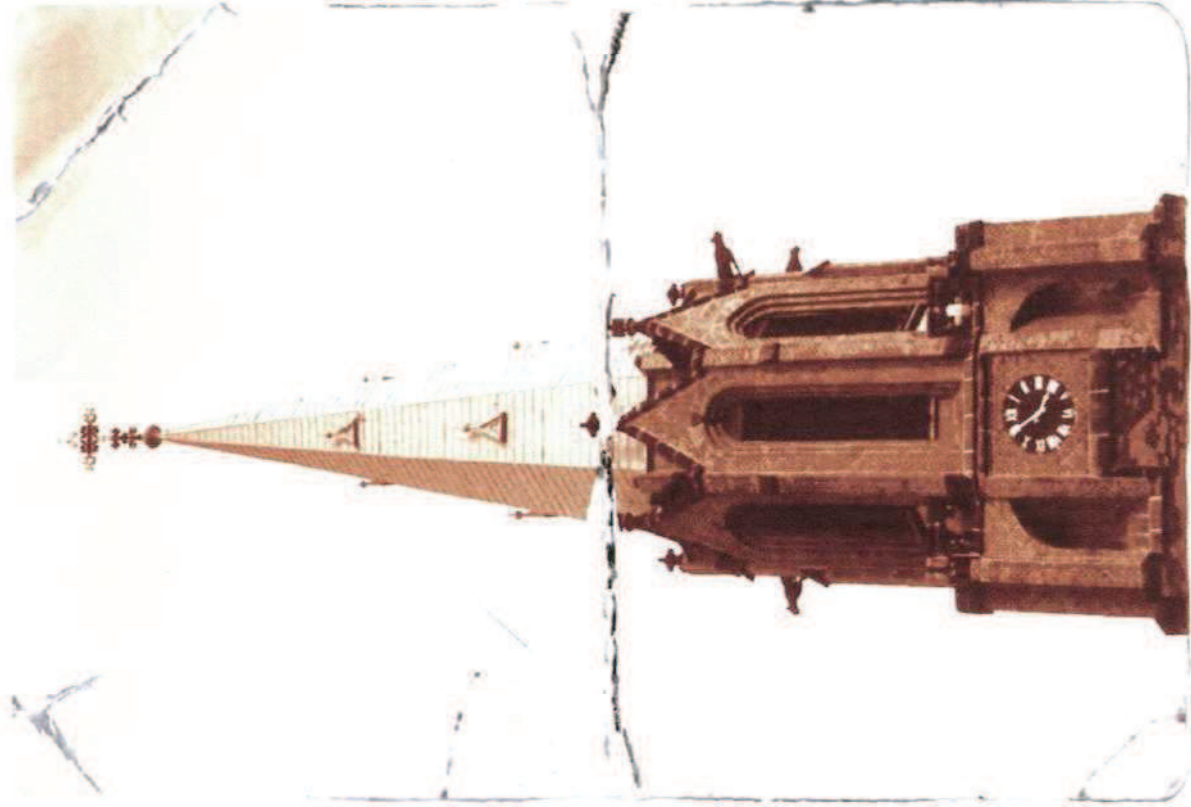
Poza zdrową dyscyplinę, bądź łagodny dla siebie.
Jesteś dzieckiem wszechświata, nie mniej niż drzewa i gwiazdy -
masz prawo tu być.

I czy jest to dla Ciebie jasne, czy nie,
nie wąż - wszechświat jest na dobrej drodze.
Dlatego bądź w pokoju z Bogiem, jakkolwiek sobie go wyobrażasz.

I jakkolwiek pracę i dążenia posiadasz
w nieporządku życia, zatrzymaj pokój w swojej duszy.
Z całym twym udawaniem, znojną pracą i połamanymi marzeniami
jest to przepiękny świat.
Bądź radosny.
Dąż do szczęścia.

* Miejscowość Godula powstała dopiero w 1924 roku i jako osobna gmina przetrwała do roku 1951, kiedy to została wraz z Orzegowem przyłączona do Rudy Śląskiej. W latach 1854-55 zarządca majątku Johanny von Schomberg (późniejsza Szaffgotch) był Maksymilian Scheffler, który na terenie ówczesnego Orzegowa zbudował hutę cynku noszącą imię Karola Goduli ("Carl Godullahütte"). Jej budowę planował zresztą za życia już sam Karol Godula, który zmarł w roku 1848. Nazwę huty przejęła wybudowana wokół zakładu osada.

Budowa omawianego kościoła została zakończona, jak już podano, w roku 1871. Zatem prawidłowo kościół powinien być nazywany orzegowskim. Jednakowoż obsługiwał on przede wszystkim wiernych z kolonii potocznie zwanej Godulą. Zatem pomimo tego, iż znajdował się w Orzegowie, od początku był kościołem godulskim. Dlatego też, w powyższym opracowaniu, używa się terminu „kościół godulski”.

Wieża kościoła pw. Ścięcia św. Jana Chrzciciela w Goduli (ok. 1928 r.)

Die Brücke

Anwaise Dir. Hör nicht auf zu träumen
und immer üb die Schrift besonders, denn
man weiß nie welche Fähigkeiten Du
brauchen wirst. Sei dankbar für Eifersucht
neidern und mißtrauen ihm nicht, weil
gleich egal ob Du glaubst oder nicht macht
Deine Welt. Und in den schmerzigen
Monaten, vergesse nicht bauen, weil nur
das außer Liebe ist wirkliche Tugend und
nicht überdroffene Kraft in den Himmel führt.
Anderen Weg gibt es nicht. Laß Dich nicht ver-
wären durch den Krieg, der zerstört sich selbst.
Bleibe in der Mitte und erhaltbarkeit, die
führt Dich aus jeder Zelle.

Sei nicht fanatisch, weil die Trankheit Ates erst
alles im Umwurf und dann sich selbst.

Aber so weit wie es möglich ist, hab acht
vor ihm und allen anderen Revolutionen, die
ist das Jure für die Juren.

Und sei über alles hab keine Feindsch.
Aber über alles hab keine Feindsch.

gehe zielstrebig - wenn es den anderen nicht
bedrückt - wie gläubig, Hoffnung und Liebe.
Wird Du mit die Brücke zwischen Erde und
Himmel. Also hab keine Feindsch glücklich
zu sein.

Odpsis tekstu znalezionego w kościele pw. Ścięcia
św. Jana Chrzciciela w Goduli (1928 r.)